

اولاد

ویژه فرهنگ و معارف رضوی
سال دوم | ویژه نامه ۳۳۸

کنه‌های ناب/ شیخ حسین انصاریان
**منبر را باید به عالم،
فقیه و آن کسی داد که
دین را می‌فهمد**

قائم مقام تولیت آستان قدس رضوی:
**اقتصاد کشور نیازمند
نسخه عملی مبتنی بر
آموزه‌های دینی و ظرفیت‌هاست**

وزیر فرهنگ و ارشاد اسلامی:
**شهید مطهری دوگانه ایرانیت
و اسلامیت را برطرف کرد**

به میزبانی بیمارستان فوق تخصصی رضوی صورت گرفت
**تجلیل از مدافعان سلامت
بیمارستان‌های استان**

کتابخانه
کتابی درباره گنجینه مَهر رضوی

کتاب «گنجینه مَهر رضوی» که به بررسی مهرهای موجود در اسناد آستان قدس رضوی و معرفی مهر صاحب‌منصبان می‌پردازد، به تازگی از سوی بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی منتشر و روانه بازار نشر شده است. آینه موسوی؛ نویسنده این اثر می‌گوید: مهر نخستین عنصر در شناخت هویت افراد و مهم‌ترین اصل در شناخت اسناد تاریخی است و در واقع حکم شناسنامه امروزی را برای افراد درگذشته داشته است. با تحقیق و بررسی در مورد مهرها می‌توان به اطلاعاتی درباره اوضاع اجتماعی، فرهنگی، هنری، اقتصادی، اعتقادی و اخلاقی در مورد پیشینیان دست یافت. این نویسنده خاطرنشان می‌کند: اسناد آستان قدس رضوی مجموعه‌ای عظیم از منابع اطلاعاتی در موضوعات مختلف از جمله مهرها و تنوع و تفاوت آن‌هاست. از آنجایی که پژوهش‌های صورت گرفته در این زمینه، کمتر به مهر گروه‌های مختلف پرداخته و از طرف دیگر مهرهای موجود در مجموعه اسناد آستان قدس بیشتر اَشْشار اجتماعی را شامل می‌شود، از همین رو پرداختن به ویژگی مهر این افراد حائز اهمیت است. پژوهش حاضر ضمن پرداختن به تاریخچه مهر در تمدن اسلامی به روش‌های کنده‌کاری مهر، مشاغل مربوط به مهر (مهرداد، حکاک و مهرفروش)، مکان مهرسازی، ویژگی‌های ظاهری و محتوایی مهرهای موجود در اسناد آستان قدس رضوی شامل شکل، سجع، محل مهر، جنس مهر، معرفی مهر صاحب‌منصبان و کارکنان دیوانی آستانه و مهر زنان از دوره صفویه تا قاجاریه پرداخته است.

معماری کرم‌خانه‌ها، خانه‌ات آباد

گفت‌وگو
مدیرعامل انتشارات آستان قدس رضوی
عنوان کرد
**حضور «به‌نشر»
با ۷۰۰ عنوان اثر
در نمایشگاه کتاب تهران**

مدیرعامل به‌نشر (انتشارات آستان قدس رضوی) با بیان اینکه با ۷۰۰ عنوان کتاب در سی‌وسومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران حضور خواهیم داشت، گفت: این عناوین در بخش نمایشگاه مجازی و حضوری عرضه خواهد شد.

به گزارش روابط عمومی به‌نشر حسین سعیدی افزود: در تلاش هستیم تا پس از دو سال تعطیلی نمایشگاه حضوری چشمگیر در نمایشگاه کتاب تهران داشته باشیم و با ارائه خدمت مطلوب به دوستداران کتاب بتوانیم وظیفه خود را در به‌نشر با کیفیت‌تری انجام دهیم. وی با بیان اینکه به‌نشر در دو غرفه جداگانه در سی‌وسومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران حضور خواهد داشت، ادامه داد: در سالن کودک و نوجوان، غرفه کتاب‌های پروانه و در شبستان اصلی مصلی، غرفه آستان قدس رضوی شامل آثار به‌نشر، بنیاد پژوهش‌های آستان قدس رضوی، دانشگاه علوم اسلامی رضوی و دانشگاه بین‌المللی امام رضا(ع) به صورت متمرکز با محوریت به‌نشر پذیرای مخاطبان خواهد بود.

سعیدی با اشاره به اینکه بخشی از عناوینی که در غرفه آستان قدس رضوی در نمایشگاه امسال عرضه می‌شوند، چاپ اول هستند، ادامه داد: در حوزه ادبیات دینی، رمان و کودک و نوجوان به صورت گسترده‌تر حضور داریم. مدیرعامل به‌نشر همچنین گفت: کتاب‌های کودک و نوجوان به‌نشر تحت عنوان پروانه هم آثار جدید زیادی را با خود به نمایشگاه امسال خواهد آورد، همچنین طبق برنامه‌ریزی‌های انجام شده قرار است، نویسندگان و تصویرگران کتاب کودک و نوجوان در غرفه حضور داشته باشند تا با مخاطبان خود از نزدیک دیدار کنند.

مدیرعامل انتشارات آستان قدس رضوی گفت: نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران بهار کتاب در ایران است، امسال پس از وقفه دوساله نمایشگاه به دلیل شیوع کرونا در کشور، نمایشگاه قطعاً برای ناشران، مردم، مسئولان و اهالی کتاب رنگ و بوی خاصی خواهد داشت. امیدواریم ناشران با ارائه آخرین آثار منتشر شده خود به مخاطبان زمینه ترویج فرهنگ کتاب و کتاب‌خوانی را در کشور مهیا کنند. خاطرنشان می‌شود سی‌وسومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران از بیست‌ویکم تا سی‌ویکم اردیبهشت ماه ۱۴۰۱ در دو بخش حضوری در مصلای امام خمینی(ره) و مجازی در سامانه ketab.ir برگزار می‌شود.

یادی از یک برنامه فرهنگی فراموش شده مربوط به یک قرن پیش «سنگ‌چینی» زائران بر فراز «تپه‌سلام»

فرود آوردند و بعد، چند سنگی را به علامت رؤیت گنبد آستانه روی هم گذارده، هرم کوچکی تشکیل دادند. سنگ‌چینی ظاهراً به عنوان یادبود و به شکرانه رؤیت گنبد طلا انجام می‌شد و ارتفاعی حدود ۲۰ تا ۳۰ سانتیمتر داشت. با این حال، ساخت آن صرفاً برای یادبود نبود؛ برخی از زائران آن را به نیت نذری که داشتند می‌چیدند؛ درست مانند سنت‌های قفل زدن یا بستن نخ و پارچه به ضریح که البته توصیه دینی و شرعی ندارد. با این حال، سنگ‌چینی‌های تپه‌سلام به عنوان نماد عرض ارادت و حاجت به ساحت مقدس ثامن‌الحجج(ع) همیشه مورد احترام بود و کسی آن‌ها را خراب نمی‌کرد و آنچه سبب تخریب آن‌ها می‌شد، عموماً حوادث طبیعی بود. در برخی سفرنامه‌های عصر قاجار مانند سفرنامه غلامحسین‌خان افضل‌الملک، اشاراتی به آداب و رسوم مربوط به

خوب و کامل همین برنامه محسوب می‌شد و به قول امروزی‌ها برگزاری پرشور «سلام دسته‌جمعی» یک اولویت مهم در انتخاب کاروان‌ها از سوی زائران برای حرکت به سمت مشهدالرضا(ع) بود.

■ «سنگ‌چینی» برای عرض ارادت
مراسم سلام دسته‌جمعی معمولاً مقدمه و مؤخره مفصلی داشت؛ دادن صدقه و البته پذیرایی از زائران به میمنت و مبارکی رؤیت گنبد طلا، بخشی از فعالیت‌های کاروان را پیش و پس از مراسم تشکیل می‌داد. حتی برخی کاروان‌ها بنا بر سنت قدیمی منطقه‌ای که از آنجا می‌آمدند، به پخت نذری مشغول می‌شدند و آن را بین حاضران توزیع می‌کردند. یک جهانگرد اروپایی، پخت نذری در تپه‌سلام را شبیه «جشنواره طبخ غذا» دانسته است که در آن می‌شد انواع و اقسام غذاهای محلی

محمدحسین نیکبخت! یکی از زمینه‌های شکل گرفتن سنت‌ها، آداب و رسوم، احترام و تکریم شعائر دینی است؛ بسیاری از آنچه امروزه در میان مردم ما به عنوان رسم یا حتی نذر وجود دارد، با الهام از یک سنت دینی و برای بزرگداشت یکی از آموزه‌های مذهبی به وجود آمده است. این سنت‌ها البته بخشی از دین و فرائض دینی نیستند، اما نقش مهمی در فعالیت‌های مذهبی ایفا می‌کنند؛ به عنوان مثال بسیاری از آنچه را که در امورمانند عزاداری یا جشن‌های مذهبی می‌بینیم، به مرور زمان و بر مبنای علایق و عادات مردم یک ناحیه شکل گرفته و چون مغایرتی با اصل فعالیت دینی نداشته، باقی مانده و پایدار شده است. این بار می‌خواهیم با هم به یک قرن پیش برویم و درباره یکی دو سنت فراموش شده دیگر بنویسیم؛ سنت‌هایی که به مرور زمان از یادها رفتند و جز روایتی از آن‌ها در متون تاریخی باقی نمانده است.

■ «تپه‌سلام» و سنت «سلام دسته‌جمعی»
همان طور که یک بار به تفصیل خدمتتان عرض کردیم، تمام تپه‌های بلندی را که در اطراف مشهد، مشرف به حرم رضوی بودند، «تپه‌سلام» می‌نامیدند؛ با این حال این نام تنها روی یکی از این تپه‌ها که بیش از دیگران محل تردد زائران بوده است، باقی ماند. تپه‌سلام‌ها معمولاً مکان برگزاری یا آغاز برخی مراسم، آداب و رسوم وابسته به زیارت بوده‌اند. یکی از این آداب، سلام دسته‌جمعی بود؛ سلام دسته‌جمعی معمولاً با حضور همه زائران یک کاروان انجام می‌شد. این زائران لزوماً از یک شهر و دیار نبودند و فقط پیوستگیشان به یک کاروان هنگام رسیدن به تپه‌سلام، موجب کنار هم قرار گرفتن آن‌ها می‌شد. معمولاً یک روحانی یا در نبود او قافله‌سالار، مسئولیت برگزاری سنت سلام دسته‌جمعی را بر عهده داشت. افراد کاروان در کنار یکدیگر، رو به سوی مشهد مقدس قرار می‌گرفتند و با رؤیت گنبد طلای حرم ثامن‌الحجج(ع) در حالی که حوائج خود را در نظر می‌آوردند، هم‌نوا با روحانی یا قافله‌سالار، صلوات خاصه یا فرازهایی از زیارت‌نامه امام رضا(ع) را می‌خواندند. برگزاری این برنامه در بیش از یک قرن پیش برای هر کاروانی، از اوجب واجبات بود؛ آن گونه که بخشی از عجل شناخت کیفیت کاروان، اجرای

هنری دالمانی، جهانگرد فرانسوی که اواخر قرن نوزدهم میلادی گذرش به شهر مشهد افتاد می‌نویسد: «همین که به بالای تپه اسلام رسیدیم، تمام زواری که چند روز یا ماه می‌پیمودند، سر تعظیم به طرف شهر فرود آوردند و بعد، چند سنگی را به علامت رؤیت گنبد آستانه روی هم گذارده، هرم کوچکی تشکیل دادند.»

رایج در مناطق مختلف ایران را دید. با این حال یکی از مهم‌ترین بخش‌های مراسم سلام دسته‌جمعی، سنت قدیمی «سنگ‌چینی» بود. هنری دالمانی، جهانگرد فرانسوی که اواخر قرن نوزدهم میلادی گذرش به شهر مشهد افتاده و این آداب و رسوم را از نزدیک مشاهده کرده است، می‌نویسد: «همین که به بالای تپه [سلام] رسیدیم، تمام زواری که چند روز یا ماه می‌پیمودند، سر تعظیم به طرف شهر

مورد تأکید بوده، پویشی را با عنوان جلسات خانگی قرآن راه‌اندازی و سعی کردیم مراجعه‌کنندگان را با یک دوره‌ی قرآنی آشنا کنیم، از این رو با ابزارهای هنری و سایر ابتکارات، فضاسازی را انجام داده‌ایم. حجت الاسلام شغلی گفت: یکی از مهم‌ترین بخش‌های ما که ویژه جلسات خانگی قرآن است به کودکان و نوجوانان مربوط می‌شود. همچنین یک تأثیر خیابانی اجرا کردیم که به

دبیر اجرایی پویش ملی ستاره‌های زمین از مراجعه بیش از ۱۵ هزار نفر به سامانه ستاره‌های زمین برای همراهی در تشکیل جلسات خانگی قرآن و ارسال هدیه معنوی برای بیش از ۷ هزار نفر خبر داد. به گزارش مهر، حجت‌الاسلام امین شغلی با اشاره به راه‌اندازی پویش ستاره‌های زمین از ابتدای ماه رمضان با هدف توسعه و ترویج جلسات خانگی قرآن کریم به بیان آمار و اطلاعاتی از همراهی مردم با این پویش پرداخت و اظهار کرد: ما با تاسی به سنت نبوی و جلسات خانگی که خیلی

شهدا در روضه خانگی بودند. از دیگر برنامه‌های این پویش حضور در نمایشگاه قرآن به اتفاق استادان برجسته قرآنی بود که اقدام مورد نیاز برای برگزاری جلسات خانگی قرآن نیز عرضه شد. وی گفت: رهبر معظم انقلاب در سال ۹۸ بر توسعه محافل انس با قرآن تأکید کردند از این رو این پویش در نظر گرفته شد تا این جلسات با هدف انس با قرآن و رشد و تعالی اعضای جلسه در محورهای مختلف قرآنی به صورت منظم در منازل تشکیل شود.

مقتل شهدای فاطمیه قم می‌پردازد. این واقعه برای ۱۸ بانوی سیده شهیده در پی بمباران صدام رقم خورد، آن هم درست زمانی که این

دبیر اجرایی پویش ملی جلسات خانگی قرآن خبر داد
**حضور ۱۵ هزار نفر
در پویش
(ستاره‌های زمین)**

ایا و
مصاحبه
الشریفات،
کالسیف،
یحسن
منظر و
تقیح اثر

از همنشینی با
بد بیرهبین، چرا
که او مثل شمشیر
می ماند، منقلرش
زیباست، ولی اثرش
زشت است.

برش

نقشه راه

رهبر معظم انقلاب بر این موضوع نیز تأکید داشته‌اند که «بدون یک اقتصاد قوی، نه به یک عزت مستمر خواهیم رسید و نه امنیت مستمری خواهیم داشت»، این یک مسئله بسیار مهم و کلیدی است و با این شفافیت در کلامی که بیان شده، تکلیف بر همگان روشن است و حقیقتاً در این زمینه کوتاهی و غفلت شده و باید جبران شود. این تأکید رهبر معظم انقلاب و شعارهای منتخب ایشان در یک دهه اخیر، نقشه راه همه ما برای فعالیت‌های اقتصادی بوده، اما متأسفانه باید گفت در این یک دهه، از توجه کافی به این مسئله مهم غفلت شده و اقدام‌ها و برنامه‌های کشور متناسب با ظرفیت‌ها و استعداد‌های کشور نبوده است.

میهمانان خوان پر برکت امام رضا

به همت معاونت خدمات زائران حرم مطهر رضوی و با مشارکت مواکب امام رضایی، یک میلیون و ۶۶۵ هزار نفر میهمان طرح اکرام این معاونت در ماه مبارک رمضان سال جاری شدند.

بهنام، معاون خدمات زائران حرم مطهر رضوی در خصوص

سلامت و درمان

بیمارستان برتر در زمینه رعایت بهداشت دست» از سوی دانشگاه علوم پزشکی مشهد، بیمارستان فوق تخصصی رضوی به عنوان بیمارستان برتر خراسان رضوی

در زمینه رعایت بهداشت دست» معرفی و تجلیل شد. همزمان با برگزاری مراسم بزرگداشت روز جهانی بهداشت دست و تجلیل از مدافعان سلامت بیمارستان‌های زیر پوشش دانشگاه علوم پزشکی مشهد،

از دکتر محسن محور، مدیرعامل این بیمارستان تجلیل شد. در این لوح تقدیر از زحمات مسئولان بیمارستان برای همکاری متعهدانه در زمینه توسعه و ارتقای نظام مراقبت عفونت‌های بیمارستانی و

همچنین تلاش در نهادینه‌سازی رعایت بهداشت دست و ایمنی بیمار که منجر به کسب افتخار عنوان «بیمارستان برتر در زمینه رعایت بهداشت دست» شده قدر دانی به عمل آمده است.

قائم مقام تولیت آستان قدس رضوی:

اقتصاد کشور نیازمند نسخه عملی مبتنی بر آموزه‌های دینی و ظرفیت‌هاست

کرد: امروز علم به شدت در حال رشد است و مقوله آینده‌پژوهی در اقتصاد، ضرورتی انکارناپذیر است. به عنوان مثال، اقتصاد دیجیتال، جهان را به سرعت متحول کرده و باید مراقب باشیم دچار غفلت از این تحول بزرگ اقتصادی نشویم.

دانش‌بنیان‌ها نباید فقط کار نمایشگاهی و کتابخانه‌ای بکنند

قائم مقام تولیت آستان قدس رضوی در پایان با اشاره به شعار سال ۱۴۰۱ مبنی بر «تولید، دانش‌بنیان و اشتغال آفرین» خاطرنشان کرد: باور داشته باشیم که طبق فرمایشات رهبر معظم انقلاب، شرکت‌های دانش‌بنیان نقش مهمی در حل مشکلات کشور در عرصه اقتصاد، اشتغال و تولید دارند و لازم است حمایت‌ها از آن‌ها را تقویت کنیم.

وی افزود: ما در آستان قدس رضوی توجه جدی به این مسئله داریم و تولیت معزز آستان نیز تأکید داشته‌اند که دانش‌بنیان‌ها صرفاً نباید زینت المجالس باشند یا فقط کارهایشان نمایشگاهی و کتابخانه‌ای باشد، بلکه باید در عرصه اقدام و اجرا از توانشان استفاده کرد و آن‌ها هم نسخه کاربردی ارائه نمایند.

دانش‌بنیان شدن فعالیت‌ها فقط با حرف‌زدن محقق نمی‌شود، بلکه ریسک، جسارت و اعتماد می‌خواهد که در آستان قدس رضوی این جسارت و اعتماد را تولیت محترم قبول دارند و با این پشتوانه، ما تمام قد در کنار شرکت‌های دانش‌بنیان خواهیم بود.

وی افزود: حل مسائل و مشکلات موجود در حرم مطهر رضوی و شرکت‌های زیرمجموعه بنیاد بهره‌وری موقوفات، بهبود کمی و کیفی تولیدات و همچنین خلق ارزش جدید برای این مجموعه بزرگ زیارتی و موقوفاتی، سه حوزه‌ای است که آماده‌ایم در آن‌ها از پیشنهادهای و راهکارهای شرکت‌های دانش‌بنیان استفاده کنیم و حمایت‌های لازم را در این زمینه خواهیم داشت.

برد و نیازمند الگوهای مبتنی بر معارف اسلام و قرآن هستیم. مصداق‌ها و الگوهای موفق این مدیریت اقتصادی در آموزه‌های دینی ما وجود دارد و باید با بهره‌گیری از این الگوهای ارزشمند، اقتصاد کشورمان را قوی کنیم که بخش مهمی از مسئولیت انجام این کار بر عهده محققان و پژوهشگران حوزه و دانشگاه است که نسخه و راهکار متناسب با شرایط امروز ارائه کنند.

ثروت آفرینی یک ارزش است

رحمتی در ادامه گفت: نکته دیگر این است که باید در کشور، فرهنگ کار و تلاش اقتصادی را تقویت کنیم و به دو عنصر اثرگذار در اقتصاد اسلامی توجه ویژه داشته باشیم؛ اول مفید و ارزش بودن کار آفرینی و ثروت آفرینی و دوم توزیع عادلانه آن ثروت با رویکرد عدالت‌محور و رفع محرومیت و این مهم را ترویج کنیم که رشد اقتصادی یک ارزش اثرگذار در جامعه و نظام حکمرانی اسلامی است. متأسفانه در حوزه اقتصاد با گذشت چندین سال، هنوز حتی در تأمین برخی نیازهای اولیه زندگی مردم و امنیت غذایی کشور دچار التهاب هستیم، در حالی که اگر اقتصاد اسلامی مبتنی بر علم روز، آموزه‌های قرآن و عترت، تأکیدات امام راحل و دغدغه‌های رهبر معظم انقلاب مبنی بر خودکفایی و توجه به امر امنیت غذایی و استقلال اقتصادی را ملاک عمل قرار می‌دادیم، نتیجه‌اش شرایط فعلی کشور نبود و قطعاً با چنین مشکلاتی مواجه نبودیم.

مشکل ما این است که باور واقعی به این توانمندی نداریم و از ظرفیت دانش‌بنیان‌ها و جوانان دانشمند کمتر بهره می‌بریم، در حالی که هر جا باور کردیم و یا به دلیل تحریم تحت فشار جدی قرار گرفتیم، ثابت شد که ما می‌توانیم. رحمتی بر اهمیت به‌روز و علمی بودن برنامه‌ها و اقدام‌ها هم تأکید و تصریح

برگزاری کنگره‌ها و همایش‌های مرتبط با این موضوع، اقدام ارزشمند و اثرگذاری است، اما باید توجه داشته باشیم اگر این همایش‌ها نتوانند در اقتصاد واقعی کشور اتفاقی را رقم بزنند و رشد اقتصادی و گره‌گشایی از مشکلات مردم حاصل نشود، برگزاری آن‌ها اثربخش و کارآمد نبوده است.

معظم انقلاب بر این موضوع نیز تأکید داشته‌اند که «بدون یک اقتصاد قوی، نه به یک عزت مستمر خواهیم رسید و نه امنیت مستمری خواهیم داشت»، این یک مسئله بسیار مهم و کلیدی است و با این شفافیت در کلامی که بیان شده، تکلیف بر همگان روشن است و حقیقتاً در این زمینه کوتاهی و غفلت شده و باید جبران شود. این تأکید رهبر معظم انقلاب و شعارهای منتخب ایشان در یک دهه اخیر، نقشه راه همه ما برای فعالیت‌های اقتصادی در آستان قدس رضوی و در مقیاس بزرگ‌تر، حل مشکلات اقتصادی کشور است.

لذا متولیان برگزارکننده و اندیشمندان مشارکت‌کننده در این کنگره، اینک در بدو این حرکت جهادی هستند و باید منسجم‌تر و مستحکم‌تر تا حصول نتیجه نهایی، در این راه قدم بردارند.

تکلیف بر همگان روشن است

رحمتی در ادامه با اشاره به مشکلات اقتصادی کشور اظهار کرد: رهبر

گزارش خبری

به میزبانی بیمارستان فوق تخصصی رضوی صورت گرفت

تجلیل از مدافعان سلامت بیمارستان‌های استان

آستان قدس رضوی در مقابله با کرونا پیشگام بوده است

دکتر بدیعی همچنین گفت: مجموعه آستان قدس رضوی در مقابله با بیماری کرونا پیشگام بوده و در این میان، بیمارستان رضوی به عنوان نگین درمان کشور و مشهد، یکی از بیمارستان‌های پیشرو در این حوزه به شمار می‌آید. وی با تأکید بر ارائه خدمات قابل قدرانی بیمارستان رضوی به بیماران در دوران کرونا افزود: کسب رتبه درجه یک عالی

توسط این بیمارستان در بین بیمارستان‌های کشور نیز موجب مباهات این دانشگاه است.

همکاری آستان قدس با دانشگاه علوم پزشکی

دکتر محسن محور، مدیرعامل بیمارستان رضوی نیز در این مراسم اظهار کرد: آستان قدس رضوی همواره در کنار دانشگاه علوم پزشکی بوده و بیمارستان‌های امام رضا (ع)

دستور ۸ ماده‌ای تولیت این آستان مقدس بوده است.

دکتر محور افزود: اهدای اقلام و تجهیزات پزشکی به ارزش حدود ۱۵ میلیارد تومان به دانشگاه، سه‌شیفته کردن شرکت داروسازی ثامن برای افزایش تولید سرم و اختصاص یکی از رواق‌های حرم مطهر حضرت رضا (ع) برای واکسیناسیون کرونا از جمله این اقدام‌ها به شمار می‌آید. وی در ادامه درباره برخی مستندات تاریخی مرتبط با رعایت بهداشت در بیمارستان‌های کشورهای اسلامی و اروپایی و همچنین رعایت بهداشت دست و اهمیت آن در پیشگیری از مرگ و میر بیماران نکاتی را مطرح کرد.

ضرورت رعایت بهداشت دست به عنوان فرهنگ ایمنی

همچنین دکتر امیررضا صالح مقدم، مدیر امور پرستاری دانشگاه علوم پزشکی مشهد با اشاره به نقش جامعه پرستاری در کنار دیگر اعضای جامعه پزشکی و سلامت کشور در مهار بحران کرونا گفت: رعایت بهداشت دست اهمیت بسیاری در کنترل عفونت‌های بیمارستانی دارد و توجه به آن با گذر از دوران بحرانی کرونا نیز افزایش چشم‌گیری داشته است. همچنین دکتر محمدحسن اعلمی، رئیس مرکز تحقیقات کنترل عفونت

و بهداشت دست بیمارستان امام رضا (ع) با بیان عبارت «اتحاد برای ایمنی» به عنوان شعار امسال روز جهانی بهداشت دست اظهار کرد: اشاعه بهداشت دست پنج رکن اصلی اعم از تغییر شست‌وشوی دست با آب و صابون به الکل، آموزش و تجربه، ارزیابی و بازخورد و یادآورنده‌ها همچون پوسترها و فرهنگ ایمنی است.

وی با اشاره به ضرورت توجه بیشتر سیاست‌گذاران حوزه درمان و مسئولان بیمارستان‌ها به رعایت بهداشت دست به عنوان یک فرهنگ ایمنی افزود: بی‌تردید اشاعه این فرهنگ نیاز به مشارکت تمام مردم از جمله بیماران دارد و باید امر معروف و نهی از منکر را در حوزه سلامت گسترش دهیم.

پخش کلیپ برنامه‌های بهداشت دست بیمارستان رضوی، کلیپ اقدام‌های لازم بهداشت دست از نظر سازمان بهداشت جهانی و دست‌منتخب برنامه‌های بهداشت دست دانشگاه علوم پزشکی مشهد در سازمان بهداشت جهانی، از دیگر برنامه‌های این مراسم بود. شایان ذکر است در بخش پایانی این مراسم با اعطای لوح تقدیر و هدایایی به رسم یادبود از جمعی از مدافعان سلامت بیمارستان‌های خراسان رضوی تجلیل شد.